
Укладач
Юрій Винничук

АНТОЛОГІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ
ГОТИЧНОЇ
ПРОЗИ

У двох томах

II
ТОМ

Харків
«ФОЛІО»
2014

ІВАН ФРАНКО

27.08.1856 р., с. Нагуєвичі на Дрогобиччині — 28.05.1916 р., похований у Львові.

Залишив багатющу літературну спадщину у всіх існуючих жанрах, яку не вичерпують видані у 1980-х роках твори у 50-ти томах. Письменник неодноразово використовував образи української мітології, писав казки та готичні оповідання за мотивами народних вірувань.

ТЕРЕН У НОЗІ

Оповідання з гуцульського життя

Старий, хорий Микола Кучеранюк дожидав смерті.

Ще два тижні тому він уостатнє керманичував на Черемоші, відігнав чотиритаблову дарабу¹ до Кут і відси вернув пішки додому. Нічого йому не бракувало, а проте був блідий, як труп. Увесь вечір він мовчав і сидів перед хатою он там високо на шпилі гори, покурюючи люльку на коротенькім цибусі і німо вдивляючися в розкинене внизу село, в Черемош, що шумливою гадюкою закрутився низом, і в супроти-лежну могутню гору, покриту темним лісом. Та другого ранку він прокинувся, жалуючись на болючу колотьбу в боці, почав сильно кашляти та трястись у лихорадці. Покликав своїх трьох синів, сказав їм, що буде вмирати, і велів їм скликати найстарших та найповажніших сусідів, щоб міг у їх

---

¹ Дараба — пліт зі зрубаних дерев.

присутності виявити свою остатню волю. Сини прийняли сю відомість досить спокійно та повдержливо, хоч дуже любили батька. Тільки їх жінки та діти підняли крик і лемент, але старий велів їм мовчати та бути спокійними.

— Будьте тихо! — мовив він напівсуворо, а напівласкаво. — Я вмру, хіба ж то яке диво? Нажився немало. Чи хочете, щоб я жив вічно? Рушайте і приладжуйте все, що треба для похорону!

Одна невістка почала щось закидати про лікаря. Старий розсердився не на жарт.

— Не плети дурниць! Шістдесят літ прожив я без лікаря, то й при смерті обійдуся без нього. І що може лікар поради-ти на смерть? Чи лікарі й самі не вмирають? Рушайте кожде до своєї роботи і не журіться мною!

Ніхто не спротивлявся. По обіді посходилися сусіди, по-кликано й громадського писаря, який, за приказом старого Миколи, написав його «астамент»¹. Йому зробилося трохи легше, він балакав з людьми і велів своєму наймолодшому синові привезти на другий день панотця, бо хоче висповідати-ся і запричащатися. Сусіди похвалили сей намір і навіть не пробували сяк чи так захитати Миколову певність, що йому швидко прийдеться вмирати.

На другий день йому погіршало, гарячка стала дужча, тяжкий кашель майже душив його; він зробився на виду чорний, як земля, похудів страшенно, і коли приїхав верхи панотчик, щоб наділити його остатньою релігійною потіхою, він справді виглядав так, немов ось-ось сконає. Сини, похи-туючи головами, знай, шептали, що «дедьо», певно, не пере-живе сеї ночі.

Але вночі йому полегшало. А другого дня він піддужав настільки, що пополудні міг устати і вийти трохи на свіже повітря. Був чудово гарний, ясний і тихий вересневий день. Сонце гріло, але не пекло, повітря на горах було чисте і запахуще, а дзвінкий шум Черемоша з долини доходив як солодка мелодія, як безконечний привіт життя. Старий гу-цул усів на старій обрубаній колоді і німо та спокійно вдив-лявся у величний краєвид. Високі гірські шпилі, бачилось,

---

¹ *Астамент* — покруч від «тестамент», заповіт.

моргали до нього; глибокі, тінисті долини обслонювалися темними тайнами. Черемош унизу зі своїми могутніми закрутами, шумливими шепотами і запіненими «гоцями» видавався мов непорушний, мов вилитий із зеленкуватого скла. По його берегах снували тут і там немов червоні, білі та чорні мурашки — то були люди. З плоских дощаних дахів широко порозкиданих хат клубився білий димок. Але Микола глядів на все те безучасно, немов не з сього світу. Не почував уже туги, не тягло його в далечінь; відколи був певний, що незабаром умре, все оточення зробилося йому чужиною.

Та чим більше сонце хилилося над західним обрієм, тим більше почав у його серці ворухитися якийсь неспокій. Напруживши всі свої сили, опираючися на розкішне писаний топорець, він зійшов на найвищий шпиль гори, що захищала його хату від заходових вітрів, сів тут на камені і полетів очима в протилежнім напрямі, ніж досі. І тут, доки зір засягне, високі гірські шпилі, ліси, долини і звори. Та Миколин зір слідив, бачилось, з якоюсь дивною тривогою за бігом сонця. Він придивлявся кожній легенькій хмарці, що виринала відкись на заході і, запалюючися золотом і пурпуром, звільна плила за сонцем. Підзорливим оком міряв кожний клуб диму, кожний туман пари, що підіймався з лісів і зворів. А коли нарешті сонце затонуло в кроваво-червоних хмарах, мов розпалена куля у воді, він зітхнув глибоко, затремтів, мов від морозного подуву, з трудом підвівся з місця і мовчки пішов додому.

Від того дня минули вже два тижні. Микола все був «при смерті», вважав сам себе чужинцем, відлученим, а все-таки не вмирав. Йому робилося раз ліпше, то знов гірше; іноді цілими днями лежав на постелі і майже не міг рушитися, а потім раптом переставав кашель і колотьба в боці, він міг устати, ходити і навіть зіходити на верх гори і вдивлятися в захід сонця. Лиш його неспокій збільшався раз у раз. Не їв майже нічого, лише десь-колись випивав склянку теплого молока. Його тіло вихуділо, його волосся за тих кілька днів побіліло, як сніг, а в очах тліли якісь несамовиті огники. Спати не міг ані вдень, ані вночі, а як инколи вночі сон його зломить, то зараз починає стогнати і хлипати і прокидається,

весь облитий потом тривоги. Він не молився, не розмовляв ні з ким, не цікавився нічим і обертався поміж своїми дітьми і внуками, як чужий. Діти, що вперед горнулися до нього і радували його своїм щебетанням, тепер сторонили від нього і боязко шукали собі забави на весь день, якомога десь поза домом, щоб якнайрідше стрічатися з ним.

У неділю він велів скликати сусідів до себе.

— Любі сусіди, — мовив до них, коли всі посідали перед його хатою на стільчиках, колодах або й так просто, на мураві, а він сам напівсидів-напівлежав на джерзі й подушці, — порадьте мені що! Не можу вмерти. Так мені щось тяжко на серці. Все мені здається, що на мні тяжить якась велика провина і не пускає мою душу від тіла. Кілько разів дивлюся, як сонечко сідає за горою, все мені видається, що там хтось золотими ключами замикає браму передо мною. Скажіть, може, я кому з вас догурив¹ і сам про те забув, а він носить на мене гнів у серці?

Люди мовчки зирнули один по одному, а потім мовив один за всіх:

— Ні, Миколо! Ніхто з нас не носить гніву в серці на тебе. Всі ми грішні, а як не вибачимо один другому, то нам і Бог не вибачить.

— А проте, — сумно сказав Микола, — мусив хтось, свідомо чи несвідомо, заскаржити мене у Пана Бога. Адить, моє волосся побіліло, як сніг, за отсі дві неділі. Мучуся дуже, а вмерти не можу. Щоночі хтось кличе мене геть, а проте щось, мов кліщами, держить мене на місці. Отак як потемніє, то все чую, як трембіта грає в полонині, і рвуся за її голосом — і не можу.

— Може, жаль тобі світу, дітей, гір, Черемоша? — закинув старий Юра, Миколин ровесник і приятель.

— Ні, Юро, не жаль, — відповів Микола. — Я жив досить. Мої діти, Богу дякувати, забезпечені. Гори і Черемош не потребують мене і не можуть дати мені нічого.

— Що ж тебе так турбує? Може, в тебе який старий гріх на душі, а ти затаїв його перед людьми, а він тепер проситься на сповіді і не хоче пустити тебе, поки його не направиш?

---

¹ *Догурити* — зробити прикрість.

ЗМІСТ

У зачарованім люстрі	3
Іван ФРАНКО	7
Терен у Нозі. <i>Оповідання з гуцульського життя</i>	7
Іван ЛИПА	25
Мій ведмедик	25
Олена КИСІЛЕВСЬКА	33
3 днів розпуки	33
Богдан ЛЕПКИЙ	43
Старий двір	43
Гостина	61
Василь СТЕФАНИК	69
Басараби	69
Михайло ЯЦКІВ	78
Де правда?	78
Дівчина на чорнім коні	85
Мальований стрілець	89
Боротьба з головою	90
Гнат ХОТКЕВИЧ	100
Портрет. <i>Фантазія</i>	100
Біла (<i>флюїда</i>)	118

Юрій БУДЯК	160
Петля	160
Надія КИБАЛЬЧИЧ	168
В старих палатах	168
Антін КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ	182
У п'їтьмі ночі	182
Василь КОРОЛІВ-СТАРИЙ	185
Вікно	185
Павло БОГАЦЬКИЙ	190
Камелії	190
Михайло МОЧУЛЬСЬКИЙ	210
Мумія	210
Стефан ГРАБИНСЬКИЙ	220
Смалюх	221
Погляд	230
Чад	242
Наталена КОРОЛЕВА	251
Сарацинка	252
Гнат МИХАЙЛИЧЕНКО	283
Погроза невідомого. (З тюремних зшитків)	283
Сергій ПИЛИПЕНКО	291
Острів Драйкройцен. (Латвійська легенда)	292
Клим ПОЛІЩУК	307
Семиковецькі тїні	308
Леонїд МОСЕНДЗ	313
Великий лук	313

Василь СОФРОНІВ-ЛЕВИЦЬКИЙ	326
«Клікуша»	326
Гість з-під Монте Санто	342
Мирослав КАПШІЙ	352
Талісман	352
Гуцульський факір	367
У Святої Софії	379
Антін ЧЕКМАНОВСЬКИЙ	392
Поліщуцька мати	393
Дмитро ТЯГНИГОРЕ	413
Страшний Замок	413
Федір ПОТУШНЯК	423
Капелюх із зеленим пером	423
Упир	430
В Мочарах	436
Юрій КЛЕН	442
Акація	442
Ярослава ОСТРУК	458
Дім Вільяма О'Гари	458
Леґенда старого двору	470
Софія ЯБЛОНСЬКА	478
Зачарований рік	478
Лев СТАХОВСЬКИЙ	505
Потойбічне	505
Оксана ДРАГОМАНОВА	515
Червоні троянди	515
Юрій СЕРЕДЯК	521
Несамовитий знак	521

Аркадій ЯВОРЕНКО	527
Дві зустрічі	527
Віталій ВОЛКОВ	538
Таємниця водяного млина	538
Святослав ОЛЬШЕНКО-ВІЛЬХА	551
Фіолетова тінь	551
Рудий кіт	556
Юрій МУЛИК-ЛУЦИК	563
Трагічний сеанс	563
Жах	566
Мирон ЛЕВИЦЬКИЙ	570
Коханець принцеси Ізітаї. (З циклу «Витівки хімерного Ероса»)	570
Портрет Аврори д'Анвіль. (З циклу «Витівки хімерного Ероса»)	577
Марія-Анна ГОЛОД	588
Студент	588
Як Михайло з духами розмовляв (час дії 1876—1957)	594